

Tevfik Rüştü Aras (1883-1972)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Takrir-i Sükûn Kanunu'nun çıkmasından Atatürk'ün ölümüne (4 Mart 1925 - 11 Kasım 1938) kadar Dışişleri Bakanlığı yapan devlet ve siyaset adamı. Tevfik Rüştü Aras, 1883 yılında Çanakkale'de doğdu. Beyrut'ta Fransız Tıbbiyesini bitirdikten sonra doktor olarak İzmir, Selanik ve İstanbul'da çeşitli görevlerde bulundu. Selanik'te görev yaparken İttihât ve Terakkî Fırkası'na girerek siyasete atıldı. Mustafa Kemal ile burada yakın arkadaş oldu. Mütareke Dönemi'nde Meclis-i Âli-yi Sıhî (Yüksek Sağlık Kurulu) üyesi olduğu sırada İzmir'in önde gelen ailelerinden Evliyazâde Hacı Mehmet Efendi'nin kızı ve dönemin kadın gazete yazarlarından Evliyazâde Makbule Hanım ile evlendi. 1920'de kurulan TBMM'de Menteşe (Muğla) milletvekili olarak yer alan Aras, bir süre Kastamonu İstiklâl Mahkemesi üyeliği yaptı. Türk-Rus ilişkilerinde olumlu gelişme sağlamak için Mustafa Kemal'in isteğiyle, 1920'de Türkiye Komünist Fırkası'nın (TKF) kurucuları arasında yer aldı. TBMM'nin, Rusya'ya ilk büyükelçi olarak gönderdiği Ali Fuat Cebesoy delegasyonu ile Rusya'nın iç durumunu ve uygulamalarını yerinde incelemek için Moskova'ya gitti. Döndükten sonra İzmir Milletvekili seçildi. 1923-1939 yılları arası İzmir milletvekilliği ve aynı zamanda 1925-1938 yıllarında Dışişleri Bakanlığı görevine devam etti. Dışişleri komiseri Litvinov'un davetlisi olarak üç kere Rusya'ya gitti. 1926'da Odesa'da, 1930'da ve 1937'de Sovyet ileri gelenleriyle Moskova'da görüşmeler yaptı. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün komşu ülkelerle iyi ilişkiler ve hegemonyacılığa karşı çıkmaya dayalı dış politikasının sözcüsü oldu. Türk-Rus dostluğunun gelişmesine, Balkanlar'da barışın korunması ve Batı'yla iyi ilişkiler kurulması için çalıştı. Katıldığı uluslararası toplantılarda dünya barışını ve silahsızlanmayı savunan, hegemonyacılığa karşı çıkan konuşmalar yaptı. "Cumhuriyet'in siyaseti hariciyede veçhesi müstakimane ve halisâne olarak sulhün ve muahedatın muhafazasına müteveccihdir." diyerek Türkiye'nin dış politikasını ortaya koyan Atatürk'ün izinde, dürüst ve iyi niyetli bir politika izledi. Tevfik Rüştü Aras, 1938 senesi yazında Savarona yatında ziyaret ettiği Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Doktor, hastalığın ikinci devresine girmişiz." sözleri üzerine üzüntüsünü saklayamamıştı. Bunun üzerine Ebedi Şef'in; "Üzülme, doktorların bütün tavsiyelerini dikkatle yerine getireceğim, belki bu tehlikeyi de atlattırız." sözleri üzerine "Bizi yine kendi teselli ediyordu." diyen Aras, bu ıstıraplı dönemi böyle ifade etmiştir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün ardından, dış politika konularında İsmet İnönü'yle anlaşamayan Aras, 1939'da kabineye giremedi ve milletvekilliğinden ayrıldı, Londra Büyükelçiliğine atandı; 1943'te de emekli oldu. 1946'da Demokrat Parti'yi, 27 Mayıs'tan sonra da Yeni Türkiye Partisi'ni destekledi. 1946'da İnsan Hakları Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. 1952-1959 yıllarında İş Bankası yönetim kurulu başkanlığı yapan Tevfik Rüştü Aras, 5 Ocak 1972'de İstanbul'da öldü ve Rumelihisarı'nda toprağa verildi. Tevfik Rüştü Aras'ın Dışişleri bakanlığı sırasında verdiği söylevleri "Lozan'ın İzlerinde On Yıl" adıyla Numan Menemencioğlu tarafından derlenerek 1935 yılında bir kitap hâline getirilmiştir. Bu kitap 1937 yılında Fransızca'ya da çevrilmiştir (10 ans sur les traces de Lausanne). Ayrıca Uluslararası Diplomasi Akademisi tarafından yayımlanan "Diplomasi Sözlüğünde" (Dictionnaire Diplomatique) Türkiye'nin Dış Politikası (Lapolitique exterieure de la Turguie) maddesini de yazmıştır. Gazetelerde dış siyaset üzerine yazdığı yazılarının güncel olmayanlarını "Görüşlerim" (1945 ve 1963) adlı iki cilt kitapta toplayan Tevfik Rüştü Aras'ın yazıları Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün dış politikasını gözler önüne sermektedir. Öte yandan "Çiçek Hastalığı" (1914), "Isıtma" (1914) ve "Papatatis Humması" (1924) gibi tıpla ilgili kitaplar da yazmıştır. "Atatürk'ün dış politikası" denildiğinde, ilk akla gelen "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinin uygulayıcısı olan Tevfik Rüştü Aras, Türkiye'yi dünya içinde mütalâa ederken "daima daha iyi bir Türkiye, daha iyi bir dünyada" prensibini ölçü tuttuğunu vurgulamıştır. "İdealist olmak insanı realiteleri görmekten alıkoymak şöyle dursun, daima onlarla temasta tutar." diyen Aras, barışın korunması konusunda son derece gerçekçi ve idealist davranmıştır. Türkiye-Rusya dostluğuna özel bir önemle vurgu yapmış, daha sonra da Atatürk döneminde olduğu gibi

bu ÷lkeyle yeniden yakın ve dostane ilişkiler kurulmasını tavsiye etmiştir.

Ayşe Gökçen YÜCEL

KAYNAKÇA

ARAS, Tefvik Rüştü, **Atatürk'ün Dış Politikası**, İstanbul 2003.

ARAS, Tefvik Rüştü, **Görüşlerim**, İstanbul 1945.

Lozan'ın İzlerinde 10 Yıl, Der. Numan Menemencioğlu, İstanbul 1935.

Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, 1. Cilt.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/tevfik-rustu-aras-1883-1972/?pdf=3328> adresinden erişilmiştir